

СЬОМЕ ЖИТТЯ

Анатолій Власюк

СЬОМЕ ЖИТТЯ

Василеві СТОРОНСЬКОМУ

1

Гримить, як у пеклі. Блискавка наскрізь, здається, пронизує тіло. Таке враження, що навіть у квартирі не сховаєшся від дощу.

- Це що, кінець світу? - злякано шепоче дружина, притискаючись до нього.

Він здригається. Кінець світу! Завтра для нього настане кінець світу. Прожив сім життів і не знає, чи подарують йому вічне життя.

Якщо ти обраний, то неодмінно хочеш належати до особливих. Він знав, що йому дали сім життів, знав наперед, що з ним станеться і коли помре. Інколи закрадався сумнів, що краще було би стати звичайною людиною і не знати наперед, що з тобою станеться, як складеться життя. Але усвідомлення належності до обраних робило свою справу. Люди лише мріють про безсмертя, а він уже живе в ньому. Поки що живе.

2

- Я завтра вмеру, - прошепотів він.

З'ясувалося - в порожнечу. Дружина мирно сопіла в нього на плечі.

Може, це й на краще. Навіщо наперед доводити її до відчаю?

Ось цей день - десятого липня дві тисячі шістдесятого року - давно був позначений у всіх календарях, тільки ніхто, крім нього, про це не здогадувався. Це був день його смерті. Загалом за сім життів він прожив п'ятсот одинадцять років, але найважчим, звичайно, є останній день твого життя, особливо, якщо знаєш, коли саме ти помреш.

Грім зник у вічності. Блискавка вдовольнила найпотаємніші свої бажання. Дощ досхочу напоїв землю.

Він легенько звільнився від голівки дружини, поцілував її в щічку, встав із ліжка і підійшов до вікна.

3

На душі було спокійно. Дивно. Коли людина знає, що сьогодні помре, невже може бути спокійною? Лише та, яка змирилася зі своїм відходом у небуття. Але прості смертні завжди знайдуть зачіпку, щоби бодай на день-другий ще залишитися на цьому світі.

Він не належав до простих смертних, бо був обраним. Але враз до його бідної голівоньки залетіла думка, що він думає так само, як і вони. А вслід за нею - інша: якщо він думає, як простий смертний, то невже хтось буде зацікавлений перевести його з обраних в особливі?

За п'ятсот одинадцять років своїх життів він чомусь жодного разу про це не

замислювався. А тепер ніби опинився перед прірвою. Назад дороги нема, а ступиш крок уперед – впадеш у прірву, з якої нема вороття, і ти безкрилий, щоб полетіти. Ось і стоїш скутий, навіть не дихаєш. Ти ж не самогубця.

4

Одного разу, в своєму четвертому житті, він уже був самогубцею. Здавалося, грає роль у якомусь спектаклі невідомого автора й режисера. Ти сам у ньому актор. Один-єдиний. Більше героїв нема – як і глядачів. Граєш лише для себе – значить, це найгеніальніше виконання. Ніби дуриш себе, бо вдаєшся до самогубства, але точно знаєш, що в тебе обов'язково будуть ще і п'яте, і шосте, і сьоме життя.

Вже пізніше, в інших своїх життях, він думав про це. У якому б відчаї не були самогубці, але вони знають, що на цьому життя не закінчується. Вони просто йдуть із цього життя, щоби виринути в іншому. То самогубці теж належать до обраних? Але чи можуть вони тоді стати особливими?

І ця думка вперше залетіла до його бідної голівоньки за п'ятсот одинадцять років семи його життів. Невже останній день нам потрібен для того, щоби ми усвідомили, ким є насправді?

5

Хоча йому було вже сімдесят два, він почував себе добре. Навіть дуже добре, порівняно з тими багатьма спалахами своїх життів, коли був, здавалося, на волосочок від смерті. Обривається – і ти летиш у прірву, усвідомлюючи, що крил у тебе нема. Тіло не боліло, голова була ясною – то ж навіщо вмирати?

Питання було недоречним. Насамперед не зрозуміло, кому воно адресоване. Якщо задав його сам собі, то навряд чи зможеш відповісти. А якщо все-таки є адресат, то він не захоче у мільйонний раз повторювати очевидні речі. Треба з цим змиритися раз і назавжди: що очевидне для інших – може залишитися невідомим і незрозумілим тобі. Така філософія життя. І він сприймав її усі п'ятсот одинадцять років. А в останній день голодний розум чомусь збунтував.

6

Своє останнє, сьоме, життя він розпочав п'ятнадцятого серпня тисяча дев'ятсот вісімдесят восьмого року. Належачи до когорти обраних, усвідомлював, що це початок його кінця, хоча ще сподівався стати особливим.

Всьоме він повторював одне і те ж, і треба було майстерно зіграти, щоби ніхто ні про що не здогадався. Він уже був готовий до переходу від комфорту в лоні мами у жорстокий світ, але ж треба плакати, щоб не лякати лікарів, а особливо маму. Кого йому насправді було шкода в цей спалах життя, так це маму. Через нього вона терпіла такі муки.

І в подальшому йому була шкода її, але ж він мусив до кінця грати свою роль, хоча інколи йому здавалося, що міг виконати і щось інше, більш трагічне. Тому завдавав мамі мук, хоча завжди любив її. Коли вона померла, здається, полюбив ще більше.

7

Лише перше життя, коли знав усе наперед, видалося йому нецікавим. Але з

кожним подальшим життям усе більше входив у смак. Це майже як професіонал грає у шахи. Знає всі ходи наперед, передбачає всі відповіді супротивника. Але шахи все ж цікавіші, ніж його наперед розписане життя, бо в них можливі варіанти, несподіванки, власні недопрацювання, помилки, а тут наперед усе відоме. Втім, намагався знайти у всьому позитив. Люди, сповнені сил і енергії, несподівано вмирають, а ти продовжуєш жити, бо знаєш, коли прийде твій останній час.

Він дивився у вікно, але аж тепер, здається, побачив, що відбувається на білому світі. Ранок обіцяв бути казковим. Небо, вмите дощами, ясніло з кожною секундою. Сонце несміливо виглядало з-за обрію, боячись потривожити новий день. Листя на деревах завмерло, очікуючи першого подиху легенького вітерцю.

"Якраз найкращий час для смерті", – зловіще подумав він.

8

Він радше відчув, ніж зрозумів, що дружина дивиться йому в спину. Повернувся до неї.

– Який ти у мене красивий, – сказала вона.

"Це тому, що я сьогодні вму", – залетіла триклятуша думка до його бідної голівоньки, але він нічого не сказав, усміхнувся, ліг поруч.

– А ти знаєш, що ми вже старі? – запитала дружина.

– То красивий, то старий, – він обійняв її.

– Одне одному не заважає, – прошепотіла вона йому у вухо, ніби боялась, що хтось може їх підслухати.

Дружина поринула у спогади про щось своє, а він подумав, що це нечесно з його боку: знати, що сьогодні помреш, і не сказати про це дружині. Але, з іншого боку, він належить до обраних, які живуть за своїми правилами. Простим смертним до цього зась. Якби він сказав дружині, що це його сьоме життя, в яке вмістилося п'ятсот одинадцять років, вона б розсміялась, назвавши його фантазером, або порадила би звернутися до психіатра.

9

Йшов дев'ятнадцятий рік його четвертого життя.

– Ти такий красивий, – сказала Агнешка Каролі.

Він дивився на все це ніби збоку. Знав, що перейде в п'яте життя, а вона ще доживатиме своє єдине. У неї ще буде багато чоловіків, але щоразу вона згадуватиме його.

Але він мусив виконувати свою роль. Кароль підійшов до Агнешки, обійняв її й поцілував. Відчув жар її тіла. Агнешка відсахнулася від нього, ніби згадала біблійну історію про заборонений плід. Він знав наперед, що вона бавиться з ним, мов з маленьким хлопчиком. Цього її ніхто не вчив, усе було закладено в неї від народження. Через тиждень вони займуться солодким коханням, а зараз вона заманювала його в свої сіті. Кароль піддавався їй. Він грав свою роль.

10

Події переплітались у його пам'яті й становили єдине ціле. Мабуть, добре, що він не

прожив п'ятсот одинадцять років у одному житті, а вмістив їх у сім. В іншому випадку було би нудно по-справжньому. А так різні епохи, країни, люди, враження. День його смерті ставав і його днем народження. Єдине, чого ніколи не міг зрозуміти, чи в нього народжувалася нова душа, чи стара переселялась у його тіло. Втім, думав, що всі проблеми будуть розв'язані, коли з обраних перейде до особливих. Принаймні, сподівався на це.

- Про що ти думаєш? - запитала дружина.

- Про тебе.

- Брехунчик.

Вона усміхнулась. Все-таки добре, що в нього така дружина. А якби одружився з тією, в яку був закоханий? Мабуть, постійно сварились би.

11

Кохання належало до тієї сфери, в якій навіть обрані є учнями, а не вчителями. Чи розбираються в цьому особливі, не знав і навіть не намагався думати про це.

Кохання не піддавалося жодним логічним обрахункам. Ті, хто змушував його грати цю роль, здається, не переймалися переживаннями піддослідного кролика, бо все йшло за запланованим і наперед баченим ними, яке вони невидимо передавали йому. Кохання хоч і втручалось у ці плани, але було ніби чимось зайвим. Так само невидимо хтось видаляв із нього кохання - і все продовжувалося так, як і мало бути, за заздалегідь з кимось узгодженим.

Він і відчував кохання саме як щось чуже в собі. Залетіло, вийняти під наркозом, фантомний біль - живемо далі. Збоїв не було ніколи, хоча йому давали шанс відійти від правил. Не робив цього. Боявся, що не стане особливим.

12

Ось це намагання стати особливим почалось у нього ще в третьому житті. Звичайно, казати про це комусь не мало сенсу, бо його оточували прості смертні. Ще засміють або вважатимуть божевільним.

Серед обраних теж не було прийнято розповсюджуватися на цю тему. Кожний мав робити заплановане, а вже після закінчення сьомого життя вирішать, чи можеш ти стати особливим.

Якось йому здалеку показали особливого. Дідок, нічим не прикметний. Звичайно, не мав так думати, але до його бідної голівоньки залетіла крамольна думка, що в нього більше позитивних якостей, щоби бути особливим, ніж у цього дідка. Наступної миті, звісно, покався, бо він не знав цього чоловіка і всіх його заслуг перед людством. Мабуть, було за що дарувати йому вічність, коли життя переходить з одного в інше, не обмежуючись цифрою сім.

13

У шостому житті він був красивою жінкою, яку кохали красиві і не дуже чоловіки. Він, тобто вона, завагітніла від того, кого кохала. Але той не хотів з нею одружуватись і втік з іншою. Здається, у Сполучені Штати Америки. Потім бачила його по телевізору в колі банкірів. Набундючений, товстий, пихатий. Ледве впізнала своє колишнє кохання.

Тепер він подумав: добре, що той колишній красень не став її чоловіком, бо, мабуть, життя з ним не було би медом. І знав-знала ж наперед, що не матиме з ним спільного майбутнього, а все ж були нотки протесту, хотів-хотіла змінити напрямок думок тих, хто запланував його-її життя. В результаті виходило, що ти занадто мало розумієш, в чому сенс існування людини. Добре, що є ті, хто довірив тобі бути обраним. І лише від тебе залежало, чи станеш ти особливим.

14

Чомусь найменше йому запам'яталося друге життя. Залишилися лише окремі спалахи. Взагалі складалося враження, що хтось повільно стирає йому пам'ять. Робить це уміло й вибірково. То з першого життя щось забув, то з п'ятого, то з третього, то з четвертого. Неможливо відновити ці шматки пам'яті, як не старайся.

У другому житті він пам'ятає себе маленьким китайським хлопчиком. Постійно з дорослими ходить по горах. Хмари плывуть над головою. Здається, підстрибнеш – і досягнеш рукою до них. А коли негода, хмари опускаються на землю, зливаються з нею. Йдеш у тумані, міцніше стискаєш руку дідуся, боїшся загубитися. Не бачиш його, лише чуєш його голос. Дідусь тебе заспокоює.

15

День тягнеться повільно, а жодних ознак смерті не видно, навіть натяків на це.

Йому здається, що дружина уважно дивиться на нього, ніби щось підозрює, а коли він скеровує погляд на неї, відводить очі. Упродовж їхнього спільного життя до його бідної голівоньки не раз залітала думка, що вона теж з когорта обраних. Але потім усміхався сам до себе, бо розумів, що це неможливо. Обрані відчувають одне одного. Просто йому дуже хотілося, щоби дружина була обраною, як і він. Навіть не був проти, щоби в якомусь із наступних життів знову зустрітися з нею й одружитися. Але в нього, мабуть, уже не буде наступних життів. Життя, останнє, закінчиться сьогодні. Схаменувся. Усвідомив: це явна ознака того, що не стане особливим, бо тягне до минулого.

16

А скільки себе пам'ятає, його завжди тягнуло до минулого. Батьки, діти, внуки, правнуки... Він намагався відстежувати свій рід, хоча практично це було неможливо зробити. Ускладнювало ситуацію те, що родичі навіть не підозрювали про його існування, думаючи, звісно, що він давно помер.

Подорожували з дружиною по всьому світу. Вона дивувалася його бажанням відвідувати цвинтарі. Певний час навіть підозрювала в ньому якусь психічну хворобу, пізніше сама зізналася про це. Потім заспокоїлась. Можуть же бути в кожній людині якісь дивацтва. Перестала з ним ходити по цвинтарях. А він на могилах близьких людей розмовляв з ними.

Він же не міг пояснити їй, що тут лежать його батьки, чи діти, чи брати й сестри, чи правнуки... Дивне це відчуття. Неземне. Космічне.

17

Йому дуже хотілося, щоби хтось із його родичів з будь-якого життя був обраним.

Звісно, непогано, якби й особливий хтось знайшовся, але про це можна лише мріяти.

Інколи вони, обрані, збиралися разом. Це була невеличка компанія людей ніби за інтересами. Ні про що серйозне не розмовляли. Якби хтось збоку послухав, навіть не здогадався б, що ці люди незнайомі, вперше зустрілися, але п'ють каву і до кави, сміються, гомонять, ніби старі приятелі.

Було очевидно, що хтось невидимий скеровує їх на ці зустрічі. Відбувалося все ніби спонтанно, але ж він за свої сім життів розумів, що це не випадково, коли опинявся в потрібному місці й у потрібний час, і навіть дружина не запитувала, куди він іде, з ким і де був. Заплановане згори збоїв не дає, але за умови, що ти належиш до обраних, а тим більше – до особливих.

18

Дружина пішла на базар, а він сів чекати смерті. Дивне це було відчуття. Навіть хотілося сміятись. Недоречно, звісно, коли мова про смерть.

Обвів поглядом кімнату. Не міг повірити, що ще сьогодні лежатиме тут у труні. Якась гра, правила якої йому не знайомі. Втім, він обраний, а тому чудово знав, що це скінчиться в кимось визначений час.

Якоїсь внутрішньої напруги не відчував. Сьогодні його останній день життя. Думалося щось несусвітнє: прожив п'ятсот одинадцять років за свої сім життів – і ... житиме далі.

Ну, ну, оптиміст.

Походив по кімнаті, заклавши руки за спину. Так ходив той дідок, з особливих. Згадав про це і забрав руки. Нічого наслідувати небожителів.

19

Доволі часто події з різних життів переплітались між собою і становили єдине ціле. Ніби вийшов із одного паралельного світу й увійшов у інший. Інколи до його бідної голівоньки залітала думка, що декілька життів йому були потрібні для того, щоби процес був закінчений. Здавалося, ніби щось робиться, а потім обривається. А так в іншому житті маєш продовження, а в наступному – й закінчення.

Він розумів просту особливість: те, що починається з однією людиною, неодмінно закінчується з іншою, найчастіше в наступному житті, але цей процес обов'язково має бути завершений. Передаються не лише дії, а й думки людей, причому їхніх носіїв уже давно може не бути на білому світі. Ось таке диво світу.

20

Він ніколи не задумувався над тим, що насправді можуть згадувати люди в останній день життя. А тепер замислився. Звісно, в його випадку ситуація була прогашною. Звичайні люди не знають, коли вмруть, тому нічого важливого не згадують. Інші здогадуються про власну смерть, але зазвичай знаходяться в такому хворобливому стані, що їм не до згадувань про щось найважливіше в їхньому житті.

А що було найважливішим у його семи життях, про що варто згадати саме сьогодні? Так відразу і не даси відповідь на це запитання. Він ніколи про це не думав, а, з'ясовується, кожний день його життя був важливим по-своєму, просто усвідомлення

цього прийшло аж тепер.

І все ж червоною ниткою через усі його життя пройшло кохання. Він знав, що це одна і та ж жінка, хоча її душа знаходилась у різних тілах. І кохання до неї належало до заборонених, було невзаємним, тобто лише з його боку. У кожному наступному житті він повторював одну і ту ж помилку, закохуючись у цю жінку, – вже з іншим обличчям і характером, розуміючи, що вона єдина, і чомусь саме її йому весь час посилають.

21

Дружина прийшла з базару швидше, ніж зазвичай, і він подумав, що вона відчула, ніби її коханий чоловік має сьогодні померти, а тому хотіла бути з ним в останні хвилини його життя. Але причина була більш ніж прозаїчна. Десятого липня дві тисячі шістдесятого року випало на суботу, а цього дня євреїв, які окупували базар, не було. Інші ж продавці не могли запропонувати такого різноманіття продуктів і товарів, як представники юдейського племені.

Дружина бідкалася, що старіє, бо забула, що в суботу базару фактично нема. Він заспокоював її, що прогулянка пішла на користь здоров'ю.

– Ось і ти піди прогуляйся після сніданку.

Дружина сказала ніби просту фразу, але вийшло це в неї якось по-злому, і він це відчув, та й вона теж, але вже нічого не можна було повернути. Спалахи життя мають одномоментне значення й пишуться начисто.

22

Снідали мовчки. Здавалося, між ними пробігла чорна кішка. Ніби кожний грав свою роль, а тут треба відзняти якийсь необов'язковий епізод. Замість них – дублери з різних паралельних світів. Зовні – такі ж, як вони, але спільної мови не знаходять. Відсутня зіграність партнерів.

Після сніданку він не хотів виходити із квартири, але змусив себе це зробити. Незрозуміла злість дружини на себе, на нього і на весь білий світ завжди гнітила його. Ця злість у ній виникала, здавалось би, нізвідки, але була настільки руйнівною, що жива істота, яка знаходилась поруч, не витримувала. Але ця внутрішня стихія як швидко з'являлась, так швидко і зникла. Головне, пережити її й не стати жертвою фатального збігу обставин.

23

Прогулянка на свіжому повітрі трохи збадьорила його. Вітався зі знайомими, розуміючи, що бачить їх востаннє у житті. Знали б вони, що він думає про них, – точно б віднесли його до розряду не обраних, а божевільних.

І все ж вінцем усіх його семи життів мала стати зустріч з тією, яку він кохав усі п'ятсот одинадцять років.

Вона йшла йому назустріч – усміхнена, красива, молода. Звісно, він знав, що їй уже шістдесят, але для нього вона завжди була молодого. Та й ця жінка вміла тримати себе у формі, виглядаючи набагато молодшою, ніж була насправді.

До його бідної голівоньки залетіла думка, що вона знає про його нинішню смерть, а тому залишила за спиною всі їхні непорозуміння – не лише в цьому, а у всіх його

попередніх життях.

24

Коли вони вперше зустрілися, йому було сорок сім, їй – тридцять п'ять. Народились одного дня. "Це доля", – сказала вона йому тоді.

Він знав наперед, що закохається в неї, а вона – в нього. Ця жінка була продовженням усіх його найпалкіших кохань у попередніх життях. Але він також знав, що вона розкохає його, кохатиме інших чоловіків, як робила це у його попередніх життях. Здається, в другому житті такий же обраний, як він, сказав йому, що їм не можна закохуватись у звичайних жінок, бо це не призводить ні до чого доброго. Він і сам це знав, але спробуй тут не закохайся, якщо воно приходить нізвідки, ніби саме по собі, хоча давно переконався, що нічого випадкового в цьому житті не буває. Випробування коханням, мабуть, є найважчим для людини. Влада, слава, багатство – ніщо порівняно з ним.

25

Одного разу – в третьому, здається, житті – в нього закохалася жінка. Значно пізніше він дізнався, що вона з особливих. Їм не можна було закохуватись не те що у звичайних, а навіть в обраних, як він.

Усвідомлення цього всього було потім, а тоді він бачив закохану в нього жінку, яка боїться вийти за межу, накреслену, як тоді думалося, самій собі.

Він явно давав собі звіт у тому, що не кохає цю жінку. Йому лестило, що така красуня кохає його. Він хотів допомогти їй переступити цю умовну межу, бо був переконаний, що червоні лінії, за які ми не даємо собі змоги перейти, існують лише в нашій бідній голівоньці.

Ця жінка сама обірвала їхні стосунки, сказавши, що належить до особливих, а тому їй не можна кохати ні обраних, ні, тим більше, звичайних. Вона назавжди зникла з його життя, але йому не раз до бідної голівоньки залітала думка, що закохана в нього була ні особливою, ні обраною, а звичайною жінкою, просто її сімейні обставини, про які він так нічого і не взнав, завадили їй продовжити стосунки з ним.

26

З коханням усіх своїх життів він сидів на лавочці у міському парку культури й відпочинку. Їй одній у всьому світі він розповів, що належить до обраних. Тоді вона ще його кохала. Було дивно, але повірила йому і більше ніколи не задавала жодних запитань на цю тему, хоча він і не вдавався у подробиці. Інколи до його бідної голівоньки залітала думка, що нехай вона і молодша, але ставиться до нього, як мама до своєї дивної дитини.

Вони говорили про все і ні про що. Збоку могли подумати, що зустрілися давні знайомі. Але ніхто не звертав на них особливої уваги, бо кожний мав свої проблеми, набагато важливіші, ніж вселюдські, глобальні.

Минуло вже чимало часу, коли вони припинили стосунки і навіть не розмовляли по телефону, не спілкувались у соціальних мережах. Їх давно вже ніщо не об'єднувало, а тому новини одне про одного, сухі й загальні, швидко вичерпались. Колись близькі,

майже рідні, тепер були чужими і віддалялись одне від одного в просторі й часі з космічною швидкістю і в геометричній прогресії.

27

Звісно, ця зустріч з коханням усіх його життів була потрібна насамперед йому. Тепер можна завершувати свій земний шлях. Для цієї жінки зустріч справді була випадковою. Забуде про неї ще до кінця сьогоднішнього дня. В неї чоловік, діти, онуки, багато справ. Не до нього. Згадає лише завтра, коли дізнається про його смерть. Можливо, скаже чоловікові: "Я бачила його вчора. Не знала, що це наша остання зустріч". Чоловікові свого часу сказала, що кохала вже тепер покійного.

Він усміхнувся. Починає жаліти себе. А це найгірше, що може бути в житті людини.

Перед тим як підвестися з лавки, поклав руку на місце, де щойно сиділа його кохана жінка. Її тепло швидко перетікало до його тіла, поки остаточно не випарувалось, як роса на сонці, в просторі й часі.

28

Коли прийшов додому, негода в душі дружини вже минула. На кухні щось шкварчало, варилось, вона готувала обід, тихенько щось наспівуючи, – а це вірна ознака того, що в неї хороший настрій.

Звісно, він нічого не розповів про свою останню зустріч з жінкою, яку кохав усі свої сім життів, бо дружина нічого про ці кохання не знала, хоча й могла здогадуватись.

Ось і зараз зазирнула до кімнати, сказала: "Який ти сьогодні романтичний" – і знову втекла на кухню.

Невже на обличчі в нього все написане? Подивився у дзеркало. Обличчя як обличчя. Звичайне.

Знову до його бідної голівоньки залетіла думка, що в нього сьогодні останній день життя. Але смерть навіть і не думала міцно його обіймати.

29

Заколисаний дощем за вікном, він, мабуть, таки заснув у кріслі-гойдалці, дивлячись телевизор.

... Ніби він іде по хмарі, тримаючи за руку кохану жінку із сьомого життя. Озирнувся. Позаду нього йдуть кохані жінки із шести попередніх життів. Вони різні, такими, як були тоді, але ж він добре знає, що це одна і та ж жінка, яку він кохає упродовж п'ятисот одинадцяти років, і навіть коли був жінкою у якомусь зі своїх життів, теж кохав іншу жінку.

Легкий вітерець дме йому в обличчя...

Він розплющує очі. Дружина завжди так будить його, дмухаючи в обличчя. Він усміхається.

– Знову якась красуня наснилася? – запитує вона, усміхаючись. – Вже й обіду не треба.

Він справді не хоче їсти, але йде на кухню, щоби не образити дружину.

30

Цей щоденник він вів упродовж усіх семи життів, але думки минулого були

викладені у сконцентрованому вигляді в останньому житті.

Червоною ниткою крізь нього пролягала ідея Бога.

"Я не впевнений, що саме Бог керує нами, - писав він у другому житті. - Нами взагалі ніхто не керує і не може керувати, бо кожна людина є автономною субстанцією".

У четвертому житті він зазначив: "Те, що мені дано прожити сім життів, - не від Бога. Але мені здається, що Бог знає про це".

"Бога нема, тому що Він є", - написав він у сьомому житті.

14 липня 2019 року